

حرفه‌ای؛ و بین‌المللی

با نگاهی گذرا به روند توسعه‌ی حسابداری مدرن امروزی، یکی از واقعیت‌هایی که به وضوح دریافت می‌شود این است که دست‌کم طی قریب به یک سده‌ی اخیر دو ویژگی کلیدی و برجسته‌ی "حرفه‌ای بودن" و "بین‌المللی بودن" حسابداری و حسابداران به عنوان پیشران‌های اصلی این توسعه عمل کرده‌اند. تشکل‌های حسابداران از آغاز شکل‌گیری تا به امروز با اتخاذ رویکردی حرفه‌ای (در برابر رویکرد صنفی) حساب خود را از اصناف جدا کرده‌اند. شعار اصلی همه‌ی تشکل‌های حرفه‌ای حسابداران همانند حرفه‌های دیگر "خدمت به عموم" است. حسابداران حرفه‌ای از ابتدای راه‌اندازی تشکل‌های خود، منافع فردی و منافع جمعی خود را در شناساندن و ارتقای جایگاه خدمات‌شان در جامعه دیده‌اند. بر خلاف تشکل‌های صنفی که اساساً برای این راه‌اندازی می‌شوند که از راه چانه‌زنی متحد برای اهالی صنف خود تا جایی که تیغ‌شان می‌برد از جامعه و نهادهای قدرت امتیاز بگیرند، حسابداران حرفه‌ای هیچ‌گاه این چنین عریان در پی سهم‌خواهی از جامعه نبوده‌اند. حسابداران با منش حرفه‌ای خود همواره خدمات ارزشمند و ارزش‌آفرینی را بر مبنای نیازهای ذینفعان مختلف طراحی و به آنان عرضه کرده‌اند، و منافع خود را در تامین منافع ذینفعان و جامعه جست‌وجو کرده‌اند.

اثبات این رویکرد حرفه‌ای حسابداران به جامعه‌ی بزرگ ذینفعان مستلزم استقرار ساز و کارهایی بوده است که در طول زمان به مرور تکوین یافته و جایگاه حرفه‌ی حسابداری را در جوامع مختلف جهان و در سطح بین‌المللی تثبیت کرده است. از جمله‌ی مهم‌ترین این ساز و کارها می‌توان به تعیین و رعایت اخلاق حرفه‌ای (Ethics)، گواهی کردن (Certify) صلاحیت فنی، آموزش حرفه‌ای مستمر، نظارت کیفی بر کار حرفه‌ای، و اعمال اقدامات انضباطی در تشکل‌های حرفه‌ای حسابداران در سرتاسر جهان اشاره کرد. وقتی حسابداران حرفه‌ای همانند همه‌ی افراد حرفه‌ای دیگر شعار اصلی‌شان "خدمت به عموم" است، از راه تدوین اصول اخلاق حرفه‌ای و کاربست این اصول در بافتار ارائه‌ی همه‌ی خدمات حرفه‌ای خود، و اعمال اقدامات انضباطی در برابر ناقضان این اصول، به جامعه اثبات می‌کنند که در تحقق شعار خود ثابت قدم هستند. پس از دادن

محسن قاسمی

این اطمینان اخلاقی به جامعه، تشکل‌های حسابداران حرفه‌ای با تعبیه‌ی ساز و کارهایی عموماً جهان‌شمول از راه برگزاری دوره‌های آموزشی یا آزمون‌های جامع عضویت، کیفیت فنی اعضای خود را با صدور گواهینامه‌های حرفه‌ای نزد ذینفعان گواهی می‌کنند. این گواهینامه‌های حرفه‌ای که در جایگاه پروانه‌ی کار حرفه‌ای حسابداران در جامعه شناخته می‌شود، این اطمینان خاطر را به جامعه‌ی بزرگ ذینفعان خدمات حرفه‌ای حسابداری می‌دهند که دارندگان این گواهینامه‌ها از نظر تحصیلات دانشگاهی (یا آموزش‌های حرفه‌ای)، رعایت اخلاق حرفه‌ای، آموزش حرفه‌ای مستمر، و کیفیت خدمات در سطح استانداردهای تعیین‌شده از سوی آن تشکل حرفه‌ای هستند. زیرا در صورت تخطی از هر یک از این الزامات از راه ابطال این گواهینامه‌های حرفه‌ای دارندگان آنها از دایره‌ی اهالی حرفه بیرون گذاشته می‌شوند.

آموزش حرفه‌ای مستمر یکی از مرزبندی‌های روشن مدارک دانشگاهی و گواهینامه‌های حرفه‌ای است. بر خلاف دانش‌آموختگان دوره‌های دانشگاهی که تا آخر عمر به عنوان دارندگان آن مدرک دانشگاهی شناخته می‌شوند، تمدید اعتبار گواهینامه‌های حرفه‌ای وابسته به گذراندن آموزش‌های حرفه‌ای مستمر است. بدین ترتیب، ذینفعان خدمات حرفه‌ای حسابداران به استناد تمدید اعتبار ادواری (معمولاً سالانه) این گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای از به‌روز بودن صلاحیت فنی این افراد اطمینان به‌دست می‌آورند. علاوه بر این، ساز و کار نظارت کیفی بر کار حرفه‌ای اعضای تشکل‌های حسابداران حرفه‌ای که غالباً به صورت سیستماتیک اعمال می‌شود نیز در حکم دوقیضه کردن اطمینان ذینفعان از صلاحیت فنی حسابداران حرفه‌ای عمل می‌کند. و در نهایت، تشکل‌های حسابداران حرفه‌ای با اعمال اقدامات انضباطی هم به جامعه و هم به اعضای خود در عمل اثبات می‌کنند که در صیانت از اصول حرفه‌ای خود ثابت قدم هستند؛ و با هر گونه تخطی از این اصول با اعمال اقدامات انضباطی متناسب قاطعانه و بی‌چشم‌پوشی برخورد خواهند کرد.

این چنین است که تشکل‌های حسابداران حرفه‌ای، از اواخر سده‌ی نوزدهم میلادی تا کنون، با استقرار و توسعه‌ی این ساز و کارهای حرفه‌ای موفق به جلب اعتماد ذینفعان مختلف شده‌اند و جایگاه حسابداری

را به عنوان یک حرفه‌ی ارزشمند و ارزش‌آفرین در بافتار اقتصاد کشورهای مختلف و اقتصاد جهانی تثبیت کرده‌اند. به گونه‌ای که امروزه تصور نظامات اقتصادی و بازارهای مالی در غیاب حسابداران حرفه‌ای و خدمات متنوع آنان تقریباً ناممکن است.

دومین ویژگی که هم‌پای جهانی شدن اقتصاد موجب تثبیت جایگاه حسابداران حرفه‌ای و خدمات متنوع ارزشمند و ارزش‌آفرین آنان در بافتار اقتصاد کشورهای مختلف و اقتصاد جهانی شده است، ویژگی بین‌المللی بودن حسابداری و خدمات متنوع آن است. حسابداری را زبان تجارت بدانیم، یا سیستم اطلاعاتی، یا کالای عمومی، یا هر چیز دیگر، هر چه اقتصاد، تجارت و بازارهای مالی در سطح جهانی رو به بین‌المللی‌تر شدن میل می‌کنند، حسابداری و خدمات متنوع آن نیز به همان نسبت بین‌المللی‌تر می‌شوند. راه‌اندازی و تقویت روزافزون جایگاه تشکلهای جهانی و بین‌المللی حسابداران (مانند، IFAC، IFRS Foundation، INTOSAI، ...)، توسعه‌ی و ترویج استانداردهای بین‌المللی (مانند، IFRS، استانداردهای بین‌المللی حسابرسی مستقل و داخلی، چارچوب‌های کنترل داخلی و مدیریت ریسک، و ...)، و بین‌المللی شدن گسترده‌ی فعالیت و اعتبار تشکلهای حسابداران حرفه‌ای (مانند، ACCA، IIA، ...)، جملگی از مظاهر بین‌المللی شدن حسابداران حرفه‌ای و خدمات متنوع ارزشمند و ارزش‌آفرین آنان به شمار می‌آیند.

در چنین شرایطی، بدیهی است که تنها راه توسعه‌ی متوازن حسابداری و حسابداران حرفه‌ای ایران نیز تقویت این دو ویژگی کلیدی است. با این حال، آن چه از مرور تاریخ توسعه‌ی حسابداری مدرن در ایران طی بیش از یک سده‌ی گذشته برداشت می‌شود این است که دست‌کم در چند دهه‌ی اخیر متأسفانه در هر دو زمینه‌ی فوق‌کم‌کاری‌ها و بی‌توجهی‌های بعضاً راهبردی بسیاری انجام شده است. توسعه‌ی حسابداری ایران طی چند دهه‌ی اخیر به جای آن که همانند مدل پذیرفته‌ی جهانی آن در مسیر حرفه‌ای‌گری و بین‌المللی‌باشد، گرایش تاسف‌بار و شگفت‌انگیزی به سمت دانشگاه‌زدگی و بومی‌سازی داشته است. چندین سال پی در پی است که جامعه‌ی دانشجویان حسابداران ایران چیزی قریب به ۱۰ درصد ظرفیت دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور را به خود

اختصاص داده‌اند و آمار خیره‌کننده‌ی یکصد هزار (!) دانش‌آموخته در سال در مقاطع مختلف تحصیلی (از کاردانی تا دکتری) محصول این جو دانشگاه‌زده‌ی حسابداری ایران است. این در حالی است که اعضای "فعال" تشکلهای حسابداران حرفه‌ای ایران، شامل، انجمن حسابداران خبره‌ی ایران و جامعه‌ی حسابداران رسمی ایران، مجموعاً هنوز از مرز ده هزار نفر فراتر نرفته است؛ و در این بین، تعداد دارندگان گواهینامه‌های حرفه‌ای حسابداری (حسابدار مستقل خبره، حسابدار مالی خبره، حسابدار مدیریت خبره، و حسابدار رسمی) نیز چیزی حدود دو هزار و اندی است. در این فضای دانشگاه‌زده‌ی حسابداری ایران، به جای تقویت تشکلهای حسابداران حرفه‌ای، طراحی گواهینامه‌های حرفه‌ای متنوع در زمینه‌های تخصصی خدمات حسابداران، و سوق دادن آنان به گرفتن این گواهینامه‌های حرفه‌ای، سال به سال به تعداد ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در مقاطع تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) افزوده شده است؛ و در اقدامی کاملاً نامتعارف، به جای طراحی گواهینامه‌های حرفه‌ای متنوع در زمینه‌های تخصصی خدمات حسابداران، اقدام به راه‌اندازی رشته‌های دانشگاهی در گرایش‌های حسابرسی، حسابداری مدیریت، حسابداری دولتی، ... شده است.

این در حالی که طبق مدل توسعه‌ی جهانی حسابداری، نقش دانشگاه‌ها در پرورش افراد حرفه‌ای صرفاً به آموزش مبانی حسابداری در مقطع کارشناسی محدود می‌شود، و باقی‌مانده‌ی مسیر پرورش حسابداران حرفه‌ای از مسیر ساز و کارهای تعبیه‌شده در تشکلهای حسابداران حرفه‌ای انجام می‌شود. حتی در شماری از کشورهای (از جمله، انگلستان، کانادا، استرالیا، نیوزلند، هند، ...) این نقش حداقلی را نیز برای دانشگاه‌ها قائل نشده‌اند، و دوره‌های آموزشی پذیرش اعضای در انجمن‌های حرفه‌ای همچون انجمن حسابداران چارترد انگلستان و ولز (ICAEW)، انجمن حسابداران رسمی چارترد (ACCA)، انجمن حسابداران مدیریت چارترد (CIMA)، ...، با این فرض طراحی شده‌اند که داوطلبان ورود به حرفه‌ی حسابداری پس از دریافت دیپلم دبیرستان وارد این دوره‌های آموزش حرفه‌ای شوند. این چنین است که در این کشورها تعداد موسسات آموزش حرفه‌ای

مورد تایید ICAEW، ACCA، cima، ... (مانند مرکز آموزش حسابداران خبره - PACT) به مراتب بیشتر از تعداد دانشگاه‌هایی است که در آنها رشته‌ی حسابداری ارائه می‌شود. حتی در شماری از کشورهای همسایه‌ی ما (مانند، پاکستان، امارات متحد عربی، عمان، ...) که مدل توسعه‌ی حسابداری خود را از بریتانیا الگوبرداری کرده‌اند نیز چنین وضعیتی حاکم است. بدین ترتیب، خروجی مدل توسعه‌ی حرفه‌ی حسابداری این کشورها حسابداران حرفه‌ای هستند که نه تنها از نظر دانش و مهارت‌های مورد نیاز در بالاترین سطح جهانی قرار دارند، بلکه با توجه به بین‌المللی بودن محتوا و حتی زبان این دوره‌های آموزشی، این حسابداران هم از نظر دانش و مهارت، و هم از نظر مدل فکری، کاری و اخلاق حرفه‌ای در سطح بین‌المللی هستند.

اقتصاد، بنگاه‌ها، و تبعاً حسابداری ایران هر چند این روزها به دلیل شرایط تحمیلی تحریم‌ها از پایین‌ترین سطح مرادات بین‌المللی برخوردارند، با این حال، آن چه همگان بدان اذعان دارند این است که این شرایط در درازمدت پایدار نخواهد بود. از این رو، بایسته است حرفه‌ی حسابداری و حسابداران حرفه‌ای ایران از این فرصت به بهترین نحوه ممکن در راستای تقویت این دو ویژگی کلیدی استفاده کنند، تا در سال‌های پیش رو، پس کاهش یا برطرف شدن کامل این محدودیت‌ها در رویارویی با اقتصاد جهانی از توانایی لازم برای پاسخگویی به نیازهای متنوع ذینفعان خدمات گوناگون حسابداران در گستره‌ی بین‌المللی برخوردار باشند. تجربه‌ی برجام به ما نشان داد، حتی در صورت برطرف شدن محدودیت‌های سیاسی، عادی شدن مرادات اقتصادی، تجاری و مالی سازمان‌ها و بنگاه‌های دولتی و خصوصی ایران در سطح بین‌المللی نیازمند رعایت ضوابط و استانداردهای بین‌المللی است. از این رو، ما حسابداران ایرانی دست‌کم در زمینه‌ی رعایت ضوابط و استانداردهای مرتبط با خدمات متنوع حسابداری باید پیش‌دستانه عمل کنیم تا در بزنگاه پیش رو توانایی پاسخگویی به این نیازهای تخصصی را در سطح بین‌المللی داشته باشیم. در غیر این صورت، منطق تجاری کار خود را خواهد کرد و بازار خدمات حرفه‌ای ایران در چشم بر هم زدن توسط حسابداران حرفه‌ای بین‌المللی فتح خواهد شد و باز پس‌گیری این بازار توسط حسابداران ایرانی شاید سال‌های درازی به طول انجامد. ■